

Ősök jussán

Áltam a járdán, és nem az indulataimra hallgattam, hanem a szüleimtől örökölt belső nyugalomra, amely csendre és békességre intett még évtizedek távlatából is:

a cserépkályha mellett egy nagy vájdling állt tele hóval, a tél bizsergető melegében, mint valami rejtélyes, tiltott puhaság, omlott kásásan az ujjaim között. Nehogy összepiszkítsd, a csipkéket akarom mosni benne, hallottam anyám hangját a hátam mögött, de azért mégis hagyta, hogy játsszam a kályha mellett, egészen addig, amíg egészen vizenyős-latyakos lett a hó, a kezem pedig szederjesre dermedt közben, aztán a cserépkályha felsőbb cserepein melengtettem, ahol nem volt olyan tüzes, és ott nyulászkoztam, tetszett ez a magamfajta, egyszemélyes játék, közben egész testemet átjárta a forróság; és jött apám be az ajtón, zsáknyi hideget cipelt magával, kabátján csillanva váltottak halmazállapotot a pelyhek. A szomszéd faluban járt, és mint aki hosszú útról tért haza, átölelte anyámat, nagy gémberegett ujjai szántották a fekete selymet, és akkor odahúztam a hokedlit közéjük, hogy engem is szeressenek. Furcsa, hogy ez az ágaskodó kiszolgáltatottság járt az eszemben, mint aki éppen egy ilyen mozdulatra készül, mint aki soha nem tudja elérni, amit szeretne, mint akinek nagy erőfeszítésébe kerül a másokhoz tartozás, mintha a dermesztő hideg ellen ágaskodtam volna, hogy közéjük fogadjanak, hogy ne legyek örökké idegen, akitől semmit sem kérnek, csak elvesznek; anyám mozdulatát láttam az udvaron, amint összeráncolja a homlokát, és kilötyinti az egész vájdling hólét.

Áltam a járdán, és hitetlenkedve néztem a házat, mit keresek én egy idegen, kékre meszelt homlokzat előtt; következetesen ilyen színűre meszelték a falakat az egész faluban, számukra biztosan van ennek mélyebb értelmű jelentése, mintha így keresztelték volna át a falakat, melyek megépülésük óta sötétbarnákat és fehéreket szívtak magukba, s most az égre tekintenek: nem a más ajkú istenekre, sem a mennyországra, csak a színére, annak is a legharsányabb változatára; az istennel sohasem volt baj, azok békében megfértek egymás mellett, csak a templomot gyújtották fel az újonnan érkezők, és úgy állt évtizedeken át teteje nélkül, mint egy népe nélkül maradt, magatehetetlen óriás, akit lefejezett az ellenség. Vesztesnek éreztem magam én is, nehezen indult a léptem,

álltam a járdán, és megint szégyenkeztem, mert igazából semmi alapja nem volt a látogatásomnak, számomra ismeretlen emberek otthonába készültem belépni, akik bizonyára gyanakodva fogadnak, meglehet, hogy a visszatérő kísértetet látják majd bennem. Enyhe tétovasággal töltött el, hogy célja sem volt a látogatásnak, hiszen olyan esendően gyenge szál csak, ami bennünket összeköt, és az is inkább

szakadni látszott, mintsem összefűzni bennünket; nem várhattam tőlük semmit. Sokszor elképzeltem a pillanatot, hogyan nézünk majd egymás szemébe, zavartan vagy kajánul, összszólalkozunk-e őseink jussán, hellyel kínálnak-e engem ebben a házban, de ezek megválaszolatlan, üres kérdések maradtak, a mindennapi élet ennél sokkal valóságosabb helyzeteket teremt kapcsolatok létesítésére és elszakadásra egyaránt, hiszen két-séges aligha lehetett:

nekem kellett lépnem feljűk, mivel a létezéséről sem tudtak. Vagy mégis? Akkor sem lettek volna kíváncsiak rám, ezért éreztem erőltetettnek a találkozást, az őszinte érdeklődés aligha lehetett kölcsönös. Évtizedeken át szabályos időközönként felbukkant az emlékezetemben az a jelenet, amikor utoljára álltam ott a járdán, megpróbáltam a mások fejével is gondolkodni, az ő szemükkel is látni, hogyan és milyen körülmények

között álltam utoljára ott, és mindig ugyanazt mutatta, egyre határozottabb kontúrokkal a kép:

tétovázásnak nem volt helye, a természetes nyugalmához szokott ház pedig erről mintha nem akart volna tudomást venni, a galambok végigülték a szénapadlás gerendáját, macskánk összegubózott a konyha küszöbén, odabent a zománcos cserépkályhában ropogott a tűz, mintha csak szokás szerint a szomszédba mentünk volna egy lomha téli délutánra. Deszkakerítés választotta el akkor az udvart a járdától. Az utcán éppen közeli ismerőseink szekere haladt el, zsúfolásig megrakva, kötelekkel megerősítve. Köszönni is elfelejtettek, mert már idegenek voltak, a rajtunk folyton átlépő határ jöttmentjei. Mi mégis maradtunk, ők pedig indultak vissza Németországba. Mi az, hogy VISSZA, kérdeztem magamtól, hiszen nekem már ez volt a szülőföldem, beletartoztunk a dombos-lapályos tájba, otthon voltunk a Drávaszögben, sok családot ismertünk a más nyelvű falvakban is. Jószágot adtunk és vettünk. Különösen a szomszéd falu magyarjaival voltunk jóban, úgy jártunk át hozzájuk, mintha rokonaink lettek volna. Napok alatt borult be az ég fölöttünk. Számunkra az egyetlen lehetőség maradt, hogy az ő segítségüket kérjük. A mi falunk népe egyik napról a másikra földönfutóvá lett. Egy részük légerekben sínylődött, mindenféle kényszermunkára hurcolták az embereket, jó néhányuknak pedig örökre nyoma veszett. Sokan észak felé indultak. Amikor a partizánok kihírdették, hogy a falut haladéktalanul el kell hagyni, már csak néhány magatehetetlen maradt a házában. Nekünk szerencsénk volt, mert befogadtak bennünket a magyarok, és a legacsargóbb időkben sem árultak el. Akiket akkor — akár minden ok nélkül — megbélyegeztek, bizonytalan lett a sorsuk. Soha annyira nem fertőzött az előítélet... Szégyen volt akkor a nyelv, amit beszéltünk. Hiába nincs a bűnnek arca, mégis velünk azonosították. Sikertől új életet kezdenünk, nagyon szívósnak kellett lenni hozzá. Csak a munka volt előttünk, hogy bizonyítsunk önmagunknak is: otthonunkra lelni másutt nem lehet. A környezet hatására a gyerekek már csak magyarul beszéltek.

Hosszú évekig nem fordultunk meg egykori falunkban, csak hallomásból értesültünk róla, hogy megérkeztek közvetlenül a kiköltöztetés után a telepes családok. Igazi honfoglalás volt, felfordulás, olykor vérre menő veszekedés, ki melyik házba költözzön a családjával, kié melyik föld legyen; öntudatosan harcoltak az örökségért, hiszen az „járt nekik”. A győztesek öntudatos büszkeségét éreztem rajtuk később is, amikor átjöttek valamilyen úgyben a faluba, hangos beszédük elnyomta mindenki másét. Nekünk mindent a semmiből kellett újrakezdenünk, ők pedig készen kaptak birtokot. Az ismerkedés gondolata sem fordult meg a fejünkben, nem előítéletből, pusztán azért, mert veszélyes lett volna. Másoknak sohasem beszéltünk arról, honnan jöttünk. Akik korábbról ismertek bennünket, nem firtatták, miért kellett csendben élnünk, miért hagytuk ott szó nélkül mindenünket; akik pedig később lettek jó ismerőseink, szomszédaink, azok már odavalóknak tartottak bennünket. Úgy neveltük a gyerekeinket, hogy ne bolygassák, ami mögöttünk elmúlt. Ami miatt többször riadtunk fel álmunkból, azon úgysem lehetett segíteni, nem akartunk visszaperelni semmit, le-

szakadtunk, és az évszakoknak nem volt igazi folytatása. Volt még egy német öregasszony a faluban, vele természetesen anyanyelvünkön beszélgettünk, akár a péknél, akár a boltban találkoztunk, egy évtized múltán az emberek csodálkozva fordultak hátra, nem rosszállóan, inkább kíváncsian. Nem erőltettem a nyelvtanulást a gyerekeknél, az unokámnál pedig már meg sem próbáltam. Kamaszkor tájékán a gyerekek érdeklődni kezdenek, honnan származnak, mit örököltek, mivégre jöttek a világra, az unokám is családfát kezdett rajzolni egy nap, mert ilyesmiről olvasott, a másik öreganyjától már megtudakolta a felmenőit, akik őslakos magyarok voltak, és ennek mintájára akarta felvázolni a másik ágat is; mintegy száz évre visszamenőleg tudtam az adatokat. Aztán elsős középiskolás lett, szerbhorvát nyelvű tagozatra járt, az osztálytársai közül sokan a telepes faluból jártak be. Köztük végérvényesen elhalt az előítélet, a ki-honnan-jött firtatása fel sem vetődött. Természetesnek vettem azt is,

hogy a legjobb barátai odavalók. Óvatosságra intettem, amikor egy nap azzal állt elő, hogy meg akarja tudni, kik laknak most abban a házban. Hamarosan kiderítette, hogy a fiuk éppen vele egyidős, párhuzamos osztályba jár. Az öreg telepesek már nem éltek. A lányuk lakott a házban a családjával.

Álltam a járdán, és a saját szememmel is meggyőződhettem arról, hogy minden megváltozott, az eltelt évtizedek rideg távolságot torlasztottak elém, ami a szemem elé került, függetlenül tőlem térben és időben. Nagyon öregnek kell ahhoz lenni, hogy az ember ilyen gyerekes, felelőtlen kalandra vállalkozzon, a korom miatt éreztem magam éppen biztonságban. Semmi sem volt azonos önmagával, a nyesett fák sem az udvar szélén, a kút helyén sík beton, a szárnyas ablakokat kicserélték, a kockatéglás verandát beüvegezték. Az udvar kisebb lett szemlátomást, mert leszelt belőle egy darabot a garázs, mellette a virágoskert teljesen eltűnt,

elmerült mindazzal együtt, amire emlékeztem; egyedül éreztem magam és megint idegennek, pedig mellettem volt az unokám, aki magabiztos volt, és nógatott, hogy ne tétovázzunk, hiszen minden meg van beszélve előre, mitől tartanék, mondván, hogy a nagymama egy bolondos néni, akinek ilyen ártatlan, dédelgetett nosztalgiaja van, hogy még egyszer látni szeretné a szülőházát, aminek szemlátomást nem volt semmi akadály, a vaskapu kinyílt előttünk, zömök, drótszórú foxi szaladt elénk, barátságos morgások közepette szaglászott körül bennünket, inkább csak kötelességtudatból ugatott egyet-kettőt, hogy a házigazdáknak bejelentsék az idegenek jövetelét. Az unokám persze sokkal gördülékenyebben beszélte a szerbhorvát nyelvet, ők ketten jó barátokként üdvözölték egymást. Mögöttük a házaspár túlzottnak ható kedvessége sem tudta elűzni zsigereimből a szorongást, amikor átléptem egykori küszöbünket, szerencsére ebben a korban már olyan sűrűek a ráncok az arcom, hogy elfedik a pillanatnyi benyomások apróbb rezdüléseit, gesztusaimat igyekeztem rövid pórázon tartani, nehogy úgy tűnjön:

otthon érzem magam, vagy szétnézni jöttem, jól rendben tartják-e a házat. Egyébként tényleg idegen volt minden:

a lépcsők,

a szobák,

a bútorok. Közömbösen hagytak, annak ellenére, hogy hosszú évek során érlelt vágyam teljesült: csak egyszer visszamenni, beleszagolni a tisztaszoba bírsalmaillatába, megérinteni a cserépkályhát, kitekinteni az ablakon a szomszédok platánjaira. Hova lettek a fák, talán kivágták őket, tudakoltam.

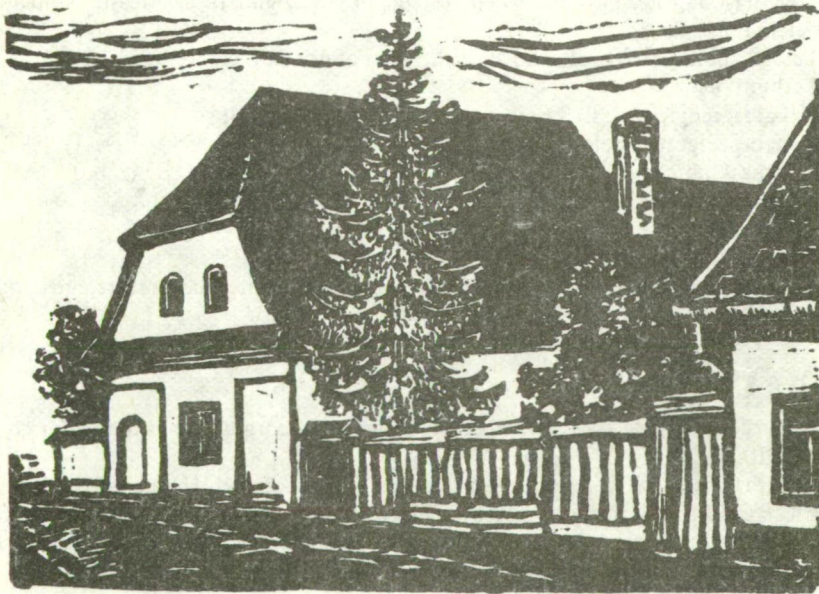
Régen kiszáradtak, válaszolta a házigazda, mintha megnyugtatóan ezzel akarná zárni a múltból felkerekedett témát. A felesége kérdés nélkül vizet tett fel, lassan, szertartásosan főzte be a kávé, a rézkiöntőből saját kezűleg töltögette szét. Aztán ő is asztalhoz ült, mesélt a szüleiről, az apja berámázott partizánfotójára mutatott, májrákban halt meg. Hamarosan a jelenre, az iskolára terelődött a szó, az unokám szokatlanul bőbeszédűnek bizonyult, titkon talán megérezte, hogy a csend mindannyiunk számára nagyon kínos lenne. Kiderült a beszélgetésből, hogy az ő fiuk is kitűnő tanuló. Közben egy másik párbeszéd zajlott bennem, ismét azon vettem észre magam, hogy a múlton töprengek, miért is jöttem tulajdonképpen, hogy frissen sült kalácsot egyek, hogy mások békeességét megzavarjam vagy a sajátomat keressen, körbeforogtam újonnan támadt kétségeim körül, ujjaim a plüsszerű aranyszínű selyembojtjaival játszottak zavartan, nyilván a mi tiszteletünkre került az asztalra. Közben mintha mégis halványultak volna a bennünket elválasztó határok, ezt támasztotta alá a háziasszony kedves invitálása, hogy nézzem meg a házat, hiszen azért jöttem, van-e esetleg valami kívánságom. Zavarba hozott, mert valóban volt:

a rakott cserépkályhánk sorsa érdekelt, amely az első szobában állt. Egy évtizeddel azelőtt szedték

szét, amikor eltávolították a közfalat, fűtőeszköznek egyébként is nagyon korszerűtlen volt már. És mi lett a zománc téglákkal, kidobták őket, kérdeztem, minden indulatot mellőzve a hangomból. Hátul a fásfészerben még megvannak, szívesen odaadjuk, mondta a férfi. Miért nem azt mondta, hogy VISSZAadjuk, fordult meg a szokásos túlérzékenységgel a fejemben. Tiltakozva mondtam gyorsan, hogy még véletlenül sem, hiszen csak látogatóba jöttünk, és nem azért, hogy bármit elvigyünk. Elérkezettnek láttam az időt, hogy felkerekedjünk. Az asszony marasztalt még, várjak csak... aztán kihozott egy zománcolt cserépdarabot az udvarra, letörölgette a kötényével, újságpapírba csomagolta, és a kezembe nyomta. Sajnos, a kályhát nem lehetne újra összerakni, előregedtek, eltöredeztek a cserepek, mondta búcsúzóul. Elköszöntünk illedelmesen, azzal, hogy viszonzózzák látogatásunkat. Aligha hiszem, hogy erre sor kerülne. A kályhadarabot mint valami ereklyét vittem haza. Tényleg nem lehetett volna újra összerakni, hiszen bennem is régen

szét-

esett, kezem melengetem a fűtőt testen, az idén szinte nem is láttam havat, alig esett a télen, pedig a csipkékét hólében lehet igazán fehérre mosni. Nem tudom, miért fájnak mindig a kezeim. Kicsinyes ragaszkodással őrzöm ezt a zománcos téglát, temessék el majd velem!

IMRE LAJOS: ÖREG PARÓKIA